

پرسمان دینی (۵۷)

وخلق رفاقت و دوستی (۱)

بخش پاسخگویی مکتوب و رسانه

مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی

سورة الاحقاف

قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم

الْعِلْمُ خَزَائِنٌ وَمَفَاتِيحُ السُّؤَالِ، فَاسْأَلُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ فَإِنَّهُ
تُؤَجَّرُ أَرْبَعَةٌ، السَّائِلُ وَالْمُتَكَلِّمُ وَالْمُسْتَمِعُ وَالْمُحِبُّ لَهُمْ.

دانش همانند گنجینه‌هایی است که کلیدهای
آنها پرسش است. پس بهر سید- خداوند شما را رحمت کند-
که در این بین چهار تن اجر برند:
آنکه می‌پرسد و گوینده و شنونده و دوستدار ایشان.

تحف العقول عن آل الرسول عليهم السلام، ج ۱، ص ۴۱

پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و شبهات

یکی از اساسی‌ترین وظایف حوزه‌های علمیه است.

اخلاق رفاقت و دوستی (۱)

پرسمان دینی (۵۷)

بخش پاسخگویی مکتوب و رسانه

مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی

اخلاق رفاقت و دوستی (۱)

حجج اسلام محمدهادی خالصی
مقدم، محمدمهدی پورمدنی و
خانم زهرا ابراهیمی

علی انصاریان پور

حجت الاسلام جواد مرادی

خردادماه ۱۴۰۲

پژوهشگران

مصصح

ناظر

چاپ اول

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
۱. آداب دوستی	۱۳
دوستی برای خدا	۱۴
حسن خلق و رفتار نیکو	۱۵
پای بندی به تعهدات	۱۶
پرهیز از دوستی با ناهالان	۱۷
میانه روی و تعادل در دوستی	۱۸
خیرخواهی	۱۹
تداوم دوستی	۲۰
برخی دیگر از آداب دوستی عبارت‌اند از:	۲۱
نتیجه	۲۱
۲. حدود وفاداری در دوستی	۲۳
نعمت بودن دوست	۲۳
دوستی خوب	۲۵
احساس مالکیت نداشتن	۲۷

- ۲۸..... تعادل در دوستی
- ۲۸..... صداقت و تقوا
- ۲۹..... دوستان متعدد
- ۳۰..... نتیجه
- ۳۱..... ۳. مرزگذشت از خطای دوست
- ۳۱..... اهمیت عفو
- ۳۳..... موارد جواز عفو
- ۳۵..... مهمترین موارد عدم عفو
- ۳۷..... نتیجه
- ۳۸..... ۴. انتخاب دوست خوب
- ۳۹..... توجه به ملاک‌ها
- ۴۲..... حدود دوستی در روایت
- ۴۳..... روش انتخاب دوست
- ۴۴..... عبرت‌گیری
- ۴۵..... ترجیح تنهایی
- ۴۵..... قاعده دوستی‌ها
- ۴۶..... نتیجه

۴۸..... کتابنامه

مقدمه

مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی، وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مفتخر است در طی سالیان متمادی با بهره‌گیری از کارشناسان باتجربه و با رویکرد تخصصی در فرآیند پاسخگویی، میلیون‌ها پرسش از سوی اقشار مختلف جامعه را در رشته‌های «قرآن»، «حدیث»، «کلام و اعتقادات»، «تاریخ»، «اخلاق و تربیت»، «مشاوره» و «احکام شرعی»، پاسخ گفته است.

بخش پاسخگویی مکتوب این مرکز، به‌عنوان باسابقه‌ترین بخش، با رسالت «پاسخگویی مطلوب به سؤالات ویژه»، عهده‌دار تولید محتوای غنی و منطبق با اصول علمی تحقیق در عرصه پاسخ به سؤالات دینی است که در راستای توصیه مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای حفظه الله تعالی، بر آن شد تا مجموعه پرسش و پاسخ‌ها را به‌صورت محصولات متنوع و متعدد، در قالب کتاب و نرم‌افزار ارائه کند.

این اثر حاوی چند پرسش و پاسخ حول محور دوستی است که با عنوان «**اخلاق رفاقت و دوستی**» تدوین شده است. رویکرد بخش مکتوب در تدوین این مجموعه رعایت اختصار در تعداد سؤال و ارائه پاسخ جامع و مستند است.

در پایان از حمایت و پیگیری ریاست مرکز ملی پاسخگویی، جناب حجت‌الاسلام‌والمسلمین دکتر محمدجواد اصغری و نیز از همه کارشناسان محترم پاسخگو و تمامی افرادی که در انتشار این مجموعه نقش ایفا کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود.

از خداوند منان برای همه دست‌اندرکاران در فرآیند پاسخگویی به پرسش‌های دینی، توفیق روزافزون مسئلت دارم.

مدیر بخش پاسخگویی مکتوب و رسانه

جواد مرادی

۱. آداب دوستی

پرسش:

در دوستی‌ها چه آدابی لازم است رعایت شود؟
گاهی با دوستانم به اختلاف می‌خورم، احساس می‌کنم برخی آداب و شرایط دوستی را نمی‌دانم. لطفاً درباره آداب دوستی مرا راهنمایی کنید.

پاسخ:

انسان موجودی اجتماعی است که حیات اجتماعی و تکامل روزافزونی در تعامل با سایر انسان‌هاست. از این‌رو بشر در تمام مراحل زندگی، از آغاز کودکی و جوانی تا روزگار پیری، به‌طور فطری و طبیعی نیازمند همراهی امین و دوستی معتمد است که او را از تنهایی و بی‌پناهی خویش برهاند. از این‌رو اسلام به دوستی و ضرورت دوست‌یابی، اذعان دارد و به آن توصیه کرده است. در آیاتی از قرآن، دوستی انسان‌ها با یکدیگر، از نعمت‌های بزرگ الهی شمرده شده است که قرآن کریم، مؤمنان را به یادآوری آن فرامی‌خواند: ﴿

﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ...﴾^۱

«و نعمت (بزرگ) خدا را بر خود، به یاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید و او میان دل‌های شما، الفت ایجاد کرد...».

۱. سوره آل‌عمران، آیه ۱۰۳.

اسلام هماهنگ با آفرینش و طبیعت و نیاز انسان، احکام، قوانین و ضوابطی را وضع نموده است. بدین وسیله ملاک و معیارهای دوست خوب و دوست بد را تعیین نموده، آثاری را که هر یک از دوستان خوب و بد در زندگی، رفتار، اخلاق، عقاید و سرنوشت بشر می‌گذارد، بیان کرده است.

بدین جهت، دوست در زندگی انسان از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و دوستی برای خود آدابی دارد که در این نوشتار به گوشه‌ای از آن‌ها اشاره می‌شود:

دوستی برای خدا

دوستی هنگامی ارزش دارد که برای خدا باشد و رفیقی قابل اعتماد است که دوستی او بر پایه معنویت باشد. دوستی‌هایی که به دلیل ثروت، مقام، زیبایی یا نظایر آن به وجود آمده باشد، با از بین رفتن آن‌ها خودبه‌خود از بین خواهد رفت. هیچ‌یک از امور مادی نمی‌تواند پشتوانه دوستی ثابت و سعادت‌بخش باشد. از این رو، به جز با حق‌طلبان و آخرت‌گرایان نباید رفاقت کرد و از هم‌نشینی با کسانی که همت آن‌ها کسب دنیاست و از یاد حق غافل هستند، باید پرهیز کرد. چنان‌که خداوند در قرآن می‌فرماید: ﴿۲﴾

﴿فَاعْرُضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَم يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾؛^۱ پس

از هر کس که از یاد ما روی برتافته و جز زندگی دنیا را خواستار نبوده است، روی برتاب.»

امام علی علیه السلام در این باره می فرماید:

«كُلُّ مَوْدَّةٍ مَّيْنِهِ عَلَيَّ غَيْرِ ذَاتِ اللَّهِ ضَلَالٌ وَ الْأَعْتِمَادُ عَلَيْهَا مَحَالٌ؛ هر

دوستی و محبتی که پایه اش بر چیزی جز ذات مبارک خدای

متعال پی ریزی شده باشد، گمراهی است و تکیه بر آن محال

است».^۲

حسن خلق و رفتار نیکو

رفتار نیک، تأثیری شگرف در ایجاد دوستی و محبت و دوام آن در بین

عموم افراد دارد تا جایی که رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید:

«أَلْقَىٰ أَخَاكَ بِوَجْهِ مُنْبَسِطٍ؛ دوست خود را با رویی متبسم و

گشاده دیدار کن».^۳

حضرت علی علیه السلام نیز چنین می فرماید:

۱. سوره نجم، آیه ۲۹.

۲. محلاتی، سید هاشم رسولی، ترجمه غررالحکم و درر الکلم آمدی (به صورت موضوعی)،

ج ۱، ص ۲۱۹.

۳. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، (ط الإسلامیه)، ج ۲، ص ۱۰۳.

«الْمُؤْمِنُ بُشْرُهُ فِي وَجْهِهِ وَ حُزْنُهُ فِي قَلْبِهِ؛ شادی مؤمن در چهره‌اش

نمایان و اندوه او در قلبش پنهان است»^۱.

پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم هرگاه یکی از اصحاب را اندوهگین می‌دید او را با شوخی و مزاح خوشحال می‌کرد.^۲ در اهمیت خوش‌رویی و خوش‌خلقی با دوستان همین بس که قرآن کریم در آیه‌ای با اشاره به حسن خلق پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید:

«به سبب رحمت خدا، با مردم نرم و خوش‌خو شدی و اگر

تندخو و سخت‌دل بودی، آنان از گرد تو پراکنده می‌شدند».^۳

پای بندی به تعهدات

دوست خوب کسی است که به آداب دوستی متعهد باشد. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید:

«دوستی حدومرزی دارد. هر کس آن‌ها را مراعات کرد،

دوست حقیقی است وگرنه نسبت دوستی به او نده».^۴

حدود دوستی عبارت‌اند از:

۱. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، (ط بیروت) ج ۶۶، ص ۴۱۰.

۲. نوری، حسین بن محمدتقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۸، ص ۴۰۷: کان

رسول‌الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم لیسر الرجل من أصحابه اذا رآه مغموماً بالمُداعبه.

۳. سوره آل عمران، آیه ۱۵۹: «فَمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِظَ الْقَلْبُ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ...».

۴. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی (ط الإسلامیه)، ج ۴، ص ۴۵۲.

- آنکه نهان و آشکارش برای تو یکسان باشد.
- زینت تو را زینت خود و عیب تو را عیب خویش شمارد.
- اگر به ریاست و ثروت و پست و مقام برسد، رفتارش عوض نشود.
- اگر تمکن پیدا کرد، از آنچه دارد، نسبت به تو دریغ نورد.
- تو را در گرفتاری‌ها رها نکند و تنها نگذارد.^۱

پرهیز از دوستی با ناهلان

قرآن کریم درباره عاقبت دوستی با افراد گمراه و ناباب می‌فرماید:

﴿وَيَوْمَ يَعْضُ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَلَيْتَنِي أَتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَيْلًا يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا﴾^۲؛ «به خاطر بیاور روزی را که ظالم دست خویش را از شدت حسرت به دندان می‌گزد و می‌گوید: ای کاش با رسول خدا راهی برگزیده بودم، ای وای بر من! کاش فلان [شخص گمراه] را دوست خود انتخاب نکرده بودم! او مرا از یاد حق گمراه ساخت،

۱. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، پیشین، ج ۴، ص ۴۵۲.

۲. سوره فرقان، آیه ۲۸.

بعد از آنکه آگاهی به سراغ من آمده بود و شیطان همیشه
مخذول کننده انسان بوده است».

سعدی^۱ در تأثیر هم‌نشینی می‌گوید:

گلی خوشبوی در حمام روزی   رسید از دست محبوبی به دستم
بدو گفتم که مشکی یا عبیری   که از بوی دل‌آویز تو مستم
به گفتا من گلی ناچیز بودم   ولیکن مدتی با گل نشستم
کمال هم‌نشین در من اثر کرد   وگر نه من همان خاکم که هستم
بر این اساس، انسان باید از دوستی با افراد گمراه، غافل و شیطان‌صفت
پرهیزد. در انتخاب دوست دقت نماید.

میانروی و تعادل در دوستی

نکته مهم دیگری است که باید همواره در نظر داشت؛ زیرا تندروی در
دوستی ممکن است زبان‌های جبران‌ناپذیری به بار آورد. انسان در دنیای
دوستی، تاندازه‌ای باید به رفیق اعتماد کند که اگر روزی از او دل‌گیر و
آزرده‌خاطر شد، مشکل‌ساز نشود.

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌و‌آله‌می‌فرماید:

«احِبِّ حَبِيبِكَ هَوْنًا مَا عَسَىٰ اَنْ يَّكُوْنَ بَغِيضًا يَوْمًا مَا وَاِبْغِضِ بَغِيضِكَ

هَوْنًا مَا عَسَىٰ اَنْ يَّكُوْنَ حَبِيبًا يَوْمًا مَا؛ در دوستی با دوستت مدارا

کن (و بیش از اندازه اظهار محبت نکن!) شاید روزی دشمن

۱. ر.ک: سعدی شیرازی، گلستان، دیباچه، قسمت هشتم

تو گردد و در دشمنی با دشمن نیز مدارا کن! شاید روزی
دوست تو گردد»^۱.

امام صادق علیه السلام فرمود:

«لَا تَطَّلِعْ صَدِيقَكَ مِنْ سِرِّكَ إِلَّا عَلَىٰ مَا لَوْ اطَّلَعَ عَدُوُّكَ لَمْ يَضْرُوكَ فَإِنَّ
الصَّدِيقَ قَدْ يَكُونُ عَدُوًّا يَوْمًا؛ اسرار زندگی‌ات را برای دوست
مگو، مگر رازی که اگر به فرض دشمنت گردد به تو زیان
نرساند»^۲.

خیرخواهی

جوان باید نسبت به دوست خود همچون خود بنگرد. دوست را به جای
خویش گذارد و آنچه برای خود می‌پسندد برای او نیز بیسندد. امام علی
علیه السلام در نامه خود به فرزند جوان خویش (امام حسن مجتبی علیه
السلام)، بدین قانون چنین اشاره فرموده است: «پسرم! خود را میان
خویش و دیگری میزانی بشمار، پس آنچه برای خود دوست می‌داری
برای جز خود دوست بدار و آنچه تو را خوش نیاید برای او ناخوش
بشمار و ستم مکن چنان‌که دوست نداری بر تو ستم رود و نیکی کن
چنان‌که دوست می‌داری به تونیکی کنند؛ و آنچه از دیگران زشت

۱. نوری، حسین بن محمدتقی، پیشین، ص ۴۴۰.

۲. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۱۷۷.

می‌داری برای خود زشت بدان و از مردم برای خود آن را بپسند که برای خود می‌پسندی»^۱.

تداوم دوستی

از دیگر آداب دوستی که از انتخاب دوست هم مهم‌تر است، تداوم دوستی است. در واقع، اگر پس از انتخاب دوست، حدود و وظایف دوستی رعایت نشود، به‌زودی رشته آن گسیخته خواهد شد. این امر، ناتوانی انتخاب‌کننده را می‌رساند.

امام علی علیه‌السلام در این باره می‌فرماید:

«أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ اكْتِسَابِ الْإِخْوَانِ وَ أَعْجَزُ مِنْهُ مَنْ صَبَّحَ مَنْ

ظَفَرَ بِهِ مِنْهُمْ؛ ناتوان‌ترین مردم کسی است که نتواند برای خود

دوستانی به دست آورد و از او ناتوان‌تر کسی است که

دوستان به دست آمده را از دست بدهد»^۲.

سنایی می‌گوید:

بد کسی دان که دوست کم دارد   زان بتر، چون گرفت، بگذارد

از سوی دیگر، خداوند تداوم دوستی را دوست دارد. از این رو، برای

خشنودی خداوند باید دوستی را ادامه داد.

رسول خدا صلی‌الله علیه و آله می‌فرماید:

۱. دشتی، محمد، ترجمه نهج‌البلاغه، نامه ۳۱.

۲. دشتی، محمد، ترجمه نهج‌البلاغه، حکمت ۱۲.

«انَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ الْمُدَاوِمَةَ عَلَى الْإِخَاءِ الْقَدِيمِ فَدَاوِمُوا؛ خداوند دوستی دیرینه را دوست دارد؛ بنابراین، دوستی دیرینه را (در صورت امکان) ادامه دهید»^۱.

برخی دیگر از آداب دوستی عبارت‌اند از:

رعایت حد حیا و از بین نبردن تمام ابهت خود و دوست^۲ رعایت اعتدال در شوخی و مزاح با دوست^۳ جدال نکردن و ترک بحث و گفتگوی بی‌مورد در مورد مسائل اختلافی^۴ قیافه نگرفتن برای دوست^۵ رعایت رحم و انصاف در حق دوست^۶ حسادت نکردن نسبت به دوست^۷ دوستی نکردن با دشمنان دوست.^۸

نتیجه

۱. سلیمی، علی، نهج الفصاحه: سخنان و خطبه‌های حضرت رسول اکرم صلی‌الله علیه و آله،

ص ۳۱۰، ج ۴.

۲. کلینی، محمد بن یعقوب، پیشین، ج ۱، ص ۲۰.

۳. محمدی ری‌شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۵.

۴. محمدی ری‌شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۵.

۵. محمدی ری‌شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۵.

۶. محمدی ری‌شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۵.

۷. محمدی ری‌شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۵.

۸. ابن‌بابویه، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳۸۸.

یکی از نیازهای اساسی بشر در تمام طول عمر، از کودکی تا کهن سالی، به‌ویژه در دوران نوجوانی و جوانی، انتخاب دوست و داشتن رفیق و هم‌نشینی است که از جهت روحی، اخلاقی، فکری و اجتماعی با او موافق و یکدل باشد. هر انسانی ضرورت و نیاز به رفاقت و هم‌نشینی خوب را در وجودش می‌یابد. انسان بی دوست در دنیا غریب است، ولی در دوستی‌ها لازم است آدابی رعایت شود. در آنچه گذشت به برخی از آن‌ها اشاره شد.

معرفی منبع جهت مطالعه بیشتر:

- ۱- دوستی در قرآن و حدیث، محمد محمدی ری‌شهری.
- ۲- مهارت‌ها و آداب دوستی (فرهنگ روابط اجتماعی در آموزه‌های اسلامی)، محمود مرویان حسینی.
- ۳- دوستی و دوستان، سید هادی مدرس، ترجمه حمیدرضا شیخی و حمیدرضا آژیر.
- ۴- آئین دوستی (دوست‌یابی) دیل کارنگی

کلیدواژه:

دوستی، آداب دوستی، موانع دوستی، مهارت‌های دوستی.

۲. حدود وفاداری در دوستی

پرسش:

آیا وفاداری به دوست و روابط دوستانه حد معینی دارد؟

پاسخ:

انسان طبیعتاً نیازمند دوست و مونس است؛ چراکه موجودی اجتماعی است و سعادت وی در معاشرت با دیگران کامل می‌گردد. در دوران نوجوانی و جوانی این نیاز فطری شدت می‌یابد؛ اما آداب دوستی و شرایط دوست خوب و روش حل چالش‌ها و بحران‌ها در دوستی یکی از مهم‌ترین دانستنی‌هایی است که هر انسانی در طول زندگی به آن نیاز دارد. در مورد دوستی و حدود مرز آن چگونگی رفتار با دوست چند نکته تقدیم می‌کنیم:

نعمت بودن دوست

۱. دوست آینه اخلاق و رفتار، کمک‌حال ساعات تنهایی و غم‌بار و به‌عنوان بازوی کمکی و پشتیبان است. دوست خوب محرم اسرار، مشاور و معاون افکار و دستگیر و یاور در مشکلات و سختی‌هاست. حافظ می‌گوید:

دریغ و درد که تا این زمان ندانستم

که کیمیای سعادت، رفیق بود و رفیق.

در یک کلام، دوست خوب نعمت بزرگی است که نظیر ندارد و عامل مهمی در رسیدن انسان به کمالات است؛ چنانکه دوست بد هم بلای خانمان سوزی است که در انعطاف و سقوط انسان به دره‌های هولناک و نابودی تأثیر به‌سزایی دارد. دوستی و فواید و مضرات آن یکی از سرنوشت‌سازترین مسائل در زندگی انسان است. بسیاری از انسان‌ها بر اساس دوستی عاقبت‌های خیر و شر پیدا کرده‌اند. اگرچه انسان صاحب اراده و اختیار است و سرانجام اوست که در مورد چگونه ساختن سرنوشت خوب یا بد خویش تصمیم می‌گیرد، ولی قطعاً یکی از عوامل مهم در تصمیم‌سازی وی، دوست و افرادی است که انسان با آن‌ها ارتباط و رفت‌وآمد دارد. بخش مهمی از افکار و صفات اخلاقی انسان از طریق دوستانش شکل می‌گیرد. این حقیقت بسیار روشن است و علم، تجربه و مشاهدات حسّی آن را به اثبات رسانده است. قرآن کریم در مورد نقش تأثیرگذاری همنشین بد در سرنوشت انسان می‌گوید: در قیامت عده‌ای که دوستان بد باعث انحراف آنان شدند، از شدت ناراحتی و حسرت و پشیمانی، دست خویش را گاز می‌گیرند و می‌گویند:

﴿يَا وَيْلَتَى لَيْتَى لَمَّ أَتَّخِذْ فَلَانًا خَلِيلًا﴾؛ «ای وای بر من! کاش

هرگز با فلانی دوست نمیشدم».

میزان تأثیرگذاری همنشین به قدری زیاد است که در برخی روایات آمده که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند:

«الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ وَ قَرِينِهِ؛ هرکسی بر دین و اعتقادات

دوست و همنشینش می‌باشد».^۱

بنابراین در انتخاب دوستان و ادامه دادن دوستی با افراد غیر متدین باید حساس باشید، چراکه در روایات توصیه شده که با افرادی رفت‌وآمد کنید که ویژگی‌های مثبتی داشته و شما را رشد معنوی بدهند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«حواریین به عیسی علیه السلام گفتند یا روح الله با که بنشینیم

فرمود: باکسی که دیدارش شما را به یاد خدا اندازد و

سخنش دانش تان را زیاد کند و کردارش شما را به آخرت

تشویق کند».^۲

دوستی خوب

۲. از سویی دیگر علاوه بر دوست خوب، حتماً لازم است دوستی خوب

داشته باشیم؛ یعنی ممکن است کسی در انتخاب دوست درست عمل

کرده باشد، ولی روش دوستی‌اش درست و صحیح نباشد.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

۱. الکافی، پیشین، ج ۲، ص ۶۴۲.

۲. همان، ج ۱، ص ۳۹.

«دوستی حدّ و مرز دارد اگر کسی همه این حدود و مرزها را نداشت دوستی کاملی ندارد و اگر کسی هیچ‌یک را نداشت اصلاً او را دوست ندان».^۱

دوستی مانند هر چیز دیگری در زندگی محدود به حدودی است و اگر از این حدود فراتر رویم به دوستی اخلاقی و اسلامی وفادار نمانده‌ایم؛ و اگر بدون این حدود مرزها باز به دوستی ادامه دهیم وفاداری به دوست بد محسوب می‌شود که عاقلانه نیست. برای آنکه از مرز دوستی خارج نشویم و همچنان نپنداریم که در مرز قرار داریم لازم است درنگی کنیم و مرزهای «اخلاقی» دوستی را روشن سازیم. این مرزها کدام است؟
امام صادق علیه‌السلام در ادامه روایت می‌فرماید:

الف) نخستین مرز دوستی این است که آشکار و نهانتان با دوست یکی باشد.

ب) دومین مرز دوستی این است که: «آراستگی تو را آراستگی خود و زشتی تو را از زشتی خود بدانند».

ج) سومین مرز دوستی این است که: «مال و جاه در دوستی او با تو تغییری ایجاد نکند».

د) چهارمین مرز دوستی این است که: «تا می‌تواند از کمک به تو دریغ نوردد».

۱. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۱۷۳.

ه) پنجمین مرز دوستی این است که: «تو را در مشکلات و سختی‌ها تنها نگذارد».^۱

همان‌طور که در این روایت می‌بینید این‌ها حدود دوستی است که بدون آن‌ها دوستی و وفاداری معنا ندارد. اگر کسی همه این موارد را داشت دوست کاملی است و وفاداری با او خوب است. اگر کسی برخی را نداشت به همان اندازه باید با او دوستی کرد و اگر کسی هیچ‌یک را نداشت به نظر می‌رسد نباید با او دوستی کرد.

احساس مالکیت نداشتن

۳. یکی از مرزهای دوستی که باید رعایت شود و اگر رعایت نشود نشانه عدم سلامت در دوستی است، احساس مالکیت در دوستی است. ما مالک دوستان نیستیم. دوستی که در آن توقع داشته باشیم دوستان باکسی دیگر دوستی نکند دوستی سالمی نیست. این احساس مالکیت ناشی از وابستگی است و وابستگی به دوست زمینه مشکلات روحی روانی و کدورت‌های زیادی را فراهم می‌کند. وابستگی به دوست به صورتی که نتوانید بدون او تحمل کنید یا نتوانید رابطه او با دوست دیگری را تحمل کنید اصلاً نشانه خوبی نیست. شیطان از این کارها نهایت بهره‌برداری را می‌کند. وابستگی به این شدت اصلاً توصیه شده نیست.

۱. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۱۷۳.

تعادل در دوستی

۴. یکی از مرزها و حدود دوستی که در روایات هم به آن اشاره شده است تعادل در دوستی و محبت است. محبت زیاد و بدون قید و شرط عاقلانه نیست. انسان باید در دوستی حد تعادلی نگه دارد چراکه ممکن است هر دوستی روزی دشمن انسان بشود و افراط در دوستی باعث می‌شود انسان رازهایی را بگوید که در دوران ناراحتی چماقی بر سرش خواهد شد. لذا در روایات آمده که دوستت را متعادل دوست داشته باش چراکه ممکن است روزی دشمنت شود.^۱

صداقت و تقوا

۵. شاید مهم‌ترین حدود مرز دوستی و وفاداری در دوستی رعایت صداقت و تقوا باشد. آنچه وفاداری در دوستی را ارزشمند می‌کند، تقواست وگرنه روز قیامت هر دوستی که همراه با تقوا نباشد از هم گسسته شده و حتی به دشمنی می‌گراید.

قرآن کریم در توصیف دوستی‌ها می‌فرماید:

«دوستان [دنیا] در آن روز، دشمن یکدیگرند، مگر متقین»^۲

و درجایی دیگر می‌فرماید:

۱. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۱۷۷

۲. سوره زخرف، آیه ۶۷.

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از (مخالفت فرمان) خدا
بپرهیزید و با صادقان باشید»^۱.

صداقت شرط و ملاک اساسی دوستی است و اساساً اگر به دوست و همراه انسان، صدیق گفته شده است، به خاطر صداقت او در رفتارش با دوست خود است؛ بنابراین تا جایی دوستی و وفاداری خوب است که دوستی همراه با تقوا و صداقت و تعادل و عدم احساس مالکیت در دوستی و یکرنگی و کمک در سختی‌هاست. اگر کسی این ملاک‌ها را داشت در دوستی با او وفادار بمانید و گرنه وفاداری عاقلانه نیست، چراکه معنای وفاداری اصرار بر سقوط و عقب‌ماندگی معنوی و اخلاقی خواهد بود.

دوستان متعدد

۶. توصیه ما به شما این است که تلاش برای داشتن دوستان متعدد داشته باشید. دوست خوب و صالح ذخیره است هر چه از این دوستان بیشتر داشته باشیم ذخیره بیشتری داریم. دوستان مؤمن و صالح اگر متعدد باشند روابط دوستی ما را خود به خود متعادل‌تر می‌کنند. در مکان‌های معنوی مانند مساجد و هیئات و زیارتگاه‌ها و... دوستان مؤمن و صالح بیشتر در دسترس‌اند.

۱. سوره توبه، آیه ۱۱۹.

نتیجه

دوستی در اسلام بسیار مورد تأکید است و اهمیت دارد و آیات و روایات در این زمینه وجود دارد. دوست خود تأثیر زیادی در سعادت یا شقاوت انسان دارد. در اسلام هم بر انتخاب دوست خوب تأکید شده و هم بر دوستی خوب. باید علاوه بر انتخاب درست دوست، روش دوستی خوبی داشته باشیم. تا جایی دوستی و وفاداری خوب است که دوستی همراه با تقوا و صداقت و تعادل و عدم احساس مالکیت در دوستی و یکرنگی و کمک در سختی‌هاست. اگر کسی این ملاک‌ها را داشت در دوستی با او وفادار بمانید و گرنه وفاداری عاقلانه نیست چراکه معنای وفاداری اصرار بر سقوط و عقب‌ماندگی معنوی و اخلاقی خواهد بود.

منابع برای مطالعه بیشتر:

- دوستی در قرآن و حدیث، محمدی ری شهری.

- اخلاق معاشرت، جواد محدثی.

کلیدواژه‌ها:

دوست، دوستی، آداب دوستی، انتخاب دوست، آفات دوستی.

۳. مرز گذشت از خطای دوست

پرسش:

مرز عفو و گذشت از خطای دوستان تا کجاست؟ گاهی می بخشیم ولی باعث پروری می شود! لطفا راهنمایی کنید.

پاسخ:

انسان طبیعتاً نیازمند دوست و مونس است؛ چراکه موجودی اجتماعی است و سعادت وی در معاشرت با دیگران کامل می گردد. یکی از وظایف اساسی انسان در معاشرت و برخورد با دوستان، داشتن روحیه اغماض و گذشت از خطاها و بدی‌های آنان است. آسایش روانی انسان در این است که حتی المقدور و تا جایی که برای او امکان دارد روش مسالمت و مدارا با دیگران را در پیش گیرد. از بررسی آیات و روایاتی که از بزرگان دین درباره عفو وارد شده است و هم‌چنین از بررسی سیره عملی آنان در عفو و گذشت از دیگران، اهمیت عفو و گذشت برای ما مشخص می‌شود؛ اما اینکه محدوده عفو و گذشت تا چه مقدار است و دین مبین اسلام تا چه اندازه ما را توصیه به گذشت می‌کند در پاسخ به آن باید به چند نکته اشاره کرد:

اهمیت عفو

۱. عفو و گذشت از نظر عقل و شریعت و حیانی، امری ارزشی و هنجار و رفتاری پسندیده و نیکو است. خداوند در آیات بسیاری بر ارزشمندی

عفو و گذشت، تأکید کرده است و از صاحبان حق خواسته است که برخلاف حق و حقوق خویش از باب انسانیت از خطا و اشتباه دیگری درگذرند و رفتار نادرست دیگران را نادیده بگیرند. بخشش و گذشت خوب است و توصیه شده هم است و خدا نیز در قرآن همه را تشویق به گذشت نموده است:

«باید ببخشند و چشم ببوشند. مگر دوست ندارید خدا از

شما درگذرد!»^۱

ولی این بخشش درجایی است که طرفی که بدی کرده، واقعاً اظهار پشیمانی کند یا لاقلاً اصرار بر بدی نداشته باشد؛ اما در موردی که فردی اصرار بر آبروریزی و کوچک کردن شما را دارد، نباید اجازه چنین کاری را به او بدهید، چراکه آبروی انسان در اختیار خودش هم نیست. امام صادق علیه السلام فرمود:

«خداوند همه چیز را به خود مؤمن واگذار کرده، مگر ذلیل

کردن خود را».^۲

۱. سوره نور، آیه ۲۲.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۱۵۷.

موارد جواز عفو

۲. به صورت کلی موارد مهم جواز عفو و گذشت دوستان و اطرافیان را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

گذشت در هنگام قدرت

کسی که کریم النفس است به هنگام قدرت، می‌بخشد.
امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید:
«سزاوارترین مردم به عفو کردن، تواناترین آنها به هنگام کیفر دادن است».^۱

گذشت از خطاهای همسر و فرزندان

خداوند در قرآن کریمش می‌فرماید:
«ای اهل ایمان (بدانید که) زنان و فرزندان شما برخی دشمن شما هستند از آنان حذر کنید و اگر از آنان عفو و آمرزش و چشم‌پوشی کنید خدا هم (در حق شما) بسیار آمرزنده و مهربان است».^۲

۱. شیخ صدوق، محمد بن علی، الأمالی، ص ۲۱.

۲. سوره تغابن، آیه ۱۴.

گذشت از وامداران تنگدست

کسی که مقروض است و توانایی پرداخت قرض خویش را ندارد باید به او مهلت پرداخت داد و اگر طلبکار، قرض او را ببخشد بهتر است. خداوند تعالی می‌فرماید:

«اگر (از کسی طلبکار هستید) تنگدست شود بدو مهلت دهید تا توانگر گردد و اگر در هنگام تنگدستی صدقه ببخشید (قرض او را ببخشید) برای شما بهتر است».^۱

عفو از قصاص

دین اسلام دین عفو و بخشش و رحمت است؛ لذا حتی درجایی که کسی مرتکب قتل شده نیز سفارش به عفو و گذشت می‌کند:

«و چون صاحب خون از قاتل که برادر دینی اوست بخواهد درگذرد، بدون دیه یا به گرفتن دیه کاری است نیکو، پس دیه را قاتل در کمال رضا و خشنودی ادا کند؛ در این حکم تخفیف و آسانی امر قصاص و رحمت خداوندی است».^۲

البته این دستور به گذشت، مربوط به کسانی است که قتل و خونریزی عادت آن‌ها نگشته، بلکه از روی جهل و تغافل و عدم تسلط بر قوه‌ی غضب، مرتکب قتل شده و نادم و پشیمان‌اند.

۱. سوره بقره، آیه ۲۸۰.

۲. سوره بقره، آیه ۱۷۸.

بازگشت دادن شخص به جبران خطا

گاه عده‌ای از روی نادانی از در دشمنی با انسان وارد می‌شوند و تنها کافی است مدتی با حسن رفتار با آنان برخورد شود، چه بسا دشمنی آن‌ها تبدیل به دوستی صمیمانه گردد.

«بدی خلق را با بهترین عمل، پاداش‌ده تا همان کس که گویی با تو بر سر دشمنی است دوست صمیمی تو گردد»^۱.

مهمترین موارد عدم عفو

۳. به صورت کلی موارد مهمی که عفو و گذشت دوست و اطرافیان جایز نیست را نیز می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

صحنه جنگ

جبهه‌ی جنگ و مبارزه‌ی با دشمن، جایی برای عفو و دلسوزی نیست بلکه صحنه، صحنه‌ی مبارزه و دفاع از اسلام و حقوق ملت و حفظ اراضی مسلمین است و بخشش در چنین جایی جز جهل و خودکشی نیست.

۱. سوره فصلت، آیه ۳۴.

حق الناس و حقوق اجتماعی

درجایی که به حقوق مردم تعدی می‌شود و حقی از جامعه ضایع می‌گردد، عفو و گذشت معنا ندارد؛ تا جایی که حتی از کوچک‌ترین خلاف هم نباید گذشت. تجاوز به عنف، احتکار مواد مورد نیاز مردم، گران‌فروشی... حتی عبور از چراغ قرمز، از مصادیق این گروه است. گاهی مسئله شخصی است و عفو و گذشت باعث تضییع حقوق فرد یا افراد دیگر نمی‌شود؛ اما گاهی قضیه طوری است که عفو و گذشت باعث تضییع حقوق دیگران می‌شود. بدون تردید آنجایی که عفو و گذشت باعث تضییع حقوق دیگران شود این عفو هیچ‌گونه ارزشی ندارد و شرعاً و اخلاقاً امری ناپسند است. مثلاً اگر فردی که باکسی در مالی شریک است و شخصی در آن مال خیانت کرده، اگر بخواهد او را مورد عفو و بخشش قرار دهد، به شریک خود ظلم کرده است؛ زیرا ممکن است وی از این اقدام راضی نباشد. در اینجا، گذشتن از حق خود، موجب تضییع حق دیگری می‌شود که از نظر شرع و اخلاق، پسندیده نیست.

جسور شدن ظالم

گاه بخشش مکرر کسی که در حق ما ظلم کرده، موجب جسارت و عدم تنبه او می‌شود. در این صورت نه تنها عفو و بخشش، مؤثر نیست بلکه اثری سوء بر روی ظالم می‌گذارد؛ لذا به خاطر جلوگیری از هلاکت بیشتر ظلم‌کننده، نباید او را بخشید و باید او را به طریقی مناسب تنبیه کرد.

نتیجه

یکی از وظایف اساسی انسان در معاشرت و برخورد با دوستان، داشتن روحیه اغماض و گذشت از خطاها و بدی‌های آنان است. به صورت کلی موارد مهم جواز عفو و گذشت دوست و اطرافیان را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد: گذشت در هنگام قدرت، درگذشتن از خطاهای همسر و فرزندان، گذشت از امداران تنگدست، عفو از قصاص، بازگشت دادن شخص به جبران خطا. به صورت کلی موارد مهمی که عفو و گذشت دوست و اطرافیان جایز نیست را نیز می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد: صحنه‌ی جنگ، حق‌الناس و حقوق اجتماعی، جسور شدن ظالم.

معرفی منبع برای مطالعه بیشتر:

-دوستی در قرآن و حدیث اثر محمدی ری‌شهری.

-آیین دوست‌یابی، دیل کارنگی.

کلیدواژه‌ها:

دوست، دوستی، آداب دوستی، گذشت، عفو، بخشش.

۴. انتخاب دوست خوب

پرسش:

چگونه یک دوست خوب انتخاب کنم؟

پاسخ:

انسان موجودی اجتماعی است و به همین دلیل برای استمرار زندگی اجتماعی خود به برقراری روابط دوستانه با دیگران نیازمند است. منتها به دلیل تأثیرپذیری اش از دیگران، در آموزه‌های اسلام ویژگی‌های متعددی برای دوستی‌ها ذکر شده است تا انسان با دقت در آن‌ها دچار انحراف نگردد. توصیه در به‌کارگیری شیوه صحیح در انتخاب دوست و تأکید بر شیوه‌های درست دوست‌گزینی و ارائه روش‌های آزمون دوست قبل از انتخاب آن، همه و همه نشان از اهمیت این موضوع دارد. به دلیل تأثیرپذیری عمیق انسان از دوست و دوستی‌ها، اسلام ما را از دوستی با برخی افراد بر حذر داشته و بالعکس به دوستی با برخی دیگر تشویق نموده به همین دلیل دوست‌شناسی گام اول و مهم در دوست‌یابی است.

ما برای انتخاب دوست ملزم شده‌ایم تا به شرایط و ویژگی‌های افراد دقت کرده و هرکسی را که سر راهمان قرار گرفت به‌عنوان دوست انتخاب ننماییم؛ بنابراین در وهله اول باید به بررسی خصوصیات افراد پرداخته و چنانچه معیارهای لازم را دارا بودند آن‌ها را به‌عنوان دوست

برگزینیم چراکه تأثیر دوستی‌ها به قدری است که می‌تواند سعادت و سلامت انسان را تضمین نموده و یا به خطر اندازد.

توجه به ملاک‌ها

در روایات و ویژگی‌های دوستان خوب و بد معرفی شده است؛ بنابراین انسان مؤمن با دقت در این اوصاف دست به انتخاب می‌زند.

۱. تقوا

در فرهنگ اهل‌البیت علیهم‌السلام معیار و میزان دوستی کردن با دیگران، به میزان و کمیت و کیفیت تقوای آن‌ها بازمی‌گردد. اگر کسی اهل تقوا بود و نسبت به گناه خوددار بود، باید با او دوستی کرد تا از او اثر نیک گرفت و اگر کسی بویی از تقوا نبرده باشد باید از او فاصله گرفت تا مبدا دچار انحراف شویم. امام علی علیه‌السلام در این باره می‌فرماید:

«أَخْبِبِ الْأَخْوَانَ عَلَى قَدْرِ التَّقْوَى؛ برادران دینی‌ات را به اندازه

پرهیزکاری‌شان دوست مدار.»^۱

۲. رعایت ملاک‌های هم‌نشین

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمودند:

۱. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، مؤسسه الوفاء، ج ۷۸، ص ۲۵۲.

«قَالَ الْخَوَّارِيُّونَ لِعِيسَى بْنِ مَرْيَمَ: يَا رُوحَ اللَّهِ مَنْ نُجَالِسُ؟ قَالَ: مَنْ يَذْكُرْكُمْ اللَّهُ رُؤَيْتَهُ وَزَيْدُ فِي عِلْمِكُمْ مَنْطِقُهُ وَ يَرَعِبْكُمْ فِي الْآخِرَةِ عَمَلُهُ؛ حواریون به حضرت عیسی علیه السلام گفتند: یا روح الله! با چه کسی هم نشین شویم؟ فرمود: با کسی که دیدارش شمارا به یاد خدا بیندازد و منطق و سخنش علم شما را زیاد کند و کردارش شمارا به آخرت مشتاق نماید»^۱.

امام باقر علیه السلام در حدیثی می فرماید:

«لَا تُقَارِنُ وَلَا تُؤَاخِرُ أَرْبَعَةَ الْأَحْمَقِ وَالْبَخِيلِ وَالْجَبَانَ وَالْكَذَّابِ...»؛ به چهار گروه نزدیک نشو و با آنها برادری و دوستی نکن، نادان، بخیل، ترسو و دروغ گو...»^۲.

امام علی علیه السلام فرمودند:

«لَا تَصْحَبِ الشَّرِيرَ فَإِنَّ طَبْعَكَ يَسْرِقُ مِنْ طَبْعِهِ شَرًّا وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ؛ با مردم شرور و فاسد مصاحبت نکن؛ چراکه طبیعت تو بدی و ناپاکی را از او می دزدد، درحالی که تو از آن بی خبری»^۳.

۱. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۴، ص ۳۳۱.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۳۴.

۳. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۲۰، ص ۲۷۲.

۳. توجه به نماز اول وقت

یکی از معیارهای دوست خوب میزان پایبندی و توجه به نماز است. امام صادق علیه السلام فرمود:

«اخْتَبِرُوا اخْوَانَكُمْ بِخَصْلَتَيْنِ فَإِنْ كَانَتْ فِيهِمْ وَآلَا فَاَعِزِّبْ ثُمَّ اعْزِبْ ثُمَّ اعْزِبِ الْمَحَافِظَةَ عَلَى الصَّلَوَاتِ فِي مَوَاقِيتِهَا، وَالْبِرُّ بِالْإِخْوَانِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرُ؛ دُوسْتَانِ خُود رَا بَه دُو خَصْلَتِ بِيَازْمَايِيد، اِگَر وَاجِدْ اَن دُو بُوْدنْد بَا اَنَانِ رِفَاقْتِ كُنِيد وَ اِلَا اَز اَنَانِ دُورِي كُن، دُورِي كُن، دُورِي كُن. بَجَا اُورْدن فَرِيضَه نِمَاز دَر اَوَاقَاتِ خُود وَ نِيكِي بَه بَرَادَرَانِ دِينِي دَر سَخْتِي هَا وَ رَاحْتِي هَا»^۱.

۴. بازداشتن از گناه

حضرت علی علیه السلام می فرماید:

«عَلَيْكَ بِمُؤَاخَاةِ مَنْ حَذَرَكَ وَ نَهَاكَ فَإِنَّهُ يَنْجِدُكَ وَ يُرْشِدُكَ»^۲؛
 «سَفَارِشِ بَر تُو بَه بَرَادَرِي بَا كَسِي كِه تُو رَا (اَز خُودَا وَ قِيَاْمَتِ) بَتْرَسَانْد وَ (اَز گِنَاهِ) بَا زْدَارْد كِه چَنِين كَسِي تُو رَا سَر بَلَنْد وَ هِدَايَتِ كَنْد».

۱. شیخ حر عاملی، پیشین، ج ۱۲، ص ۱۴۸.

۲. عبدالواحد بن محمد تمیمی آمدی، غررالحکم و درر الکلم، محقق / مصحح: رجائی، سید

مهدی، ج ۱، ۴۴۶.

۵. دعوت به فضائل

بهترین دوستان کسانی هستند که انسان را به فضیلت‌ها دعوت می‌کنند و از رذایل بازمی‌دارند. با بررسی دوستان خود و دقت در رفتار و گفتار آن‌ها به خوبی درمی‌یابید که آیا دوستانتان شما را به خیر دعوت می‌کنند یا به شر؟

رسول خدا صلی الله علیه و اله فرمودند:

«لَا تَجْلِسُوا عِنْدَ كُلِّ عَالِمٍ إِلَّا عَالِمٌ يَدْعُوكُمْ مِنَ الْخَمْسِ إِلَى الْخَمْسِ: مِنَ الشُّكِّ إِلَى الْيَقِينِ وَمِنَ الْكِبَرِ إِلَى التَّوَّاضِعِ وَمِنَ الرَّيَاءِ إِلَى الْإِخْلَاصِ وَمِنَ الْعِدَاوَةِ إِلَى النَّصِيحَةِ وَمِنَ الرَّغْبَةِ إِلَى الرَّهْبِ؛ ننشینید نزد کسی، مگر آن‌که شما را از پنج چیز به پنج چیز فراخواند:

۱. از شک به یقین؛
۲. از کبر به فروتنی؛
۳. از ریا و خودنمایی به اخلاص؛
۴. از دشمنی با مردم به خیرخواهی؛
۵. از رغبت به دنیا، به زهد و کناره‌گیری از آن.^۱

حدود دوستی در روایت

حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند:

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۱، ص ۲۰۵.

«الصَّدَاقَةُ مُخَدُّودَةٌ فَمَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ تِلْكَ الْحُدُودِ فَلَا تَنْسِبُهُ إِلَى كِمَالِ الصَّدَاقَةِ وَ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ تِلْكَ الْحُدُودِ فَلَا تَنْسِبُهُ إِلَى شَيْءٍ مِنَ الصَّدَاقَةِ: أَوَّلُهَا: أَنْ تَكُونَ سَرِيرَتُهُ وَ عِلَانِيَتُهُ لَكَ وَاحِدَةً وَ الثَّانِيَةُ: أَنْ يَرَى زِينَتَكَ زِينَةً وَ شَيْئَكَ شَيْئَةً وَ الثَّالِثَةُ: لَا يَغْيِرُهُ عَنْكَ مَالٌ وَ لَا وِلَايَةٌ وَ الرَّابِعَةُ: أَنْ لَا يَمْتَنِعُكَ شَيْئًا مِمَّا تَسِلُّ إِلَيْهِ مَقْدُورَتُهُ وَ الْخَامِسَةُ: لَا يَسْلِمُكَ عِنْدَ التَّكْبَاتِ؛ دُوسْتِي وَ رِفَاقَتِي حُدُودِي دَارِد. كَسِي كِه دَر بَر دَارِنْدِه تَمَامِ آن حُدُودِ نِيسْت، نَمِي تَوَانَدِ دُوسْتِ كَامَلِي بَاشَد. آن حُدُودِ عِبَارَتِآنَدِ اَز:

۱. ظاهر و باطنش با تو یکسان باشد؛
۲. زینت تو را زینت خود و زشتی و پلیدی تو را زشتی خود بداند؛
۳. دست یافتن او به مال یا مقام، در چگونگی رابطه‌اش با تو تغییری ایجاد نکند؛
۴. از آنچه در دست دارد، از تو مضایقه ننماید؛
۵. هنگام ناراحتی و سختی‌ها، تو را تنها نگذارد»^۱.

روش انتخاب دوست

امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید:

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۷۳.

«من غضب عليك من إخوانك ثلاث مرآت فلم يقل فيك شراً، فاتخذة
لنفسك صديقاً؛ هر کس سه بار بر تو خشم گرفت، ولی به تو
بد نگفت، او را برای خود به دوستی انتخاب کن»^۱.

عبرت گیری

افسوس برخی از افراد در روز قیامت این است که ای کاش با فلانی
دوست نشده بودم پس حواستان به تأثیرپذیری نامطلوب از دوستان باشد
چراکه قرآن می‌فرماید: ﴿

يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا﴾^۲ «ای وای بر من، کاش

فلان (شخص گمراه) را دوست خود انتخاب نکرده بودم»؛

بنابراین توجه نکردن به ملاک‌های دوستی خطرات متعددی را به دنبال
خواهد داشت از جمله:

۱. اتلاف وقت.
۲. هم‌رأی شدن با فرد مقابل، خصوصاً در مواردی که افکار فرد صحیح
و عاقلانه نباشد.
۳. اعتماد نادرست به طرف مقابل و در اختیار قرار دادن اسرار خصوصی.
۴. تصمیم‌گیری‌های غیرواقع‌بینانه و غیراصولی.
۵. مورد سوءاستفاده قرار گرفتن فرد.

۱. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۱۷۳.

۲. سوره فرقان، آیه ۲۸.

۶. خطر ابتذال و فساد.

ترجیح تنهایی

در روایت آمده است پیامبر اکرم صلی الله علیه و اله می فرمایند:

«الْجَلِيسُ الصَّالِحُ خَيْرٌ مِنَ الْوَحْدَةِ، وَالْوَحْدَةُ خَيْرٌ مِنَ جَلِيسِ السُّوءِ؛

هم‌نشین خوب بهتر از تنهایی و تنهایی بهتر از هم‌نشین بد

است»^۱.

در این روایت در فرض نبودن هم‌نشین صالح، تنهایی اولویت داده شده و بهتر از دوستی با افراد ناصالح عنوان شده است؛ بنابراین اگر دوستی برای انسان مفسده دارد همان بهتر که انسان تنها باشد.

قاعده دوستی‌ها

اسلام یک قاعده کلی برای ارتباط با دوستان بیان کرده است و آن اینکه چنانچه دوستی‌ها منجر به فراهم نمودن زمینه رشد انسان گردد و مانع کج‌روی او شود باید استمرار یابد؛ اما اگر دوستی‌ها زمینه انحراف انسان را ایجاد کرد باید محدود شود.

۱. محمد بن حسن طوسی، الأمالی، ص ۵۳۵.

نتیجه

از آنجایی که روح انسان بسیار حساس است به همین دلیل تحت تأثیر امور مختلف قرار می‌گیرد، دوستی‌ها نیز تأثیر شگرفی در شکل‌گیری شخصیت و رفتار و گفتار انسان دارند تا جایی که حتی برخی از مواقع سعادت و شقاوت انسان به امر دوستی گره می‌خورد. به همین دلیل در روایات اسلامی توصیه شده است که از دوستی با هرکسی بپرهیزید و افرادی را به‌عنوان دوست برگزینید که شرایط لازم را برای دوستی داشته باشند. البته فراموش نشود ملاک‌هایی که برای دوستی ارائه شد ممکن است به‌طور کامل در وجود کسی جمع نگردد. در حقیقت تعداد افرادی که وجودشان متعلق به‌تمامی اوصاف باشد اندک است؛ اما بر ما لازم است تا با تحقیق و بررسی دوستانی را انتخاب کنیم که بهره‌مندی آن‌ها از این اوصاف بیش از دیگران باشد. گاهی در ابتدا، طرف مقابل چنین ویژگی‌هایی را دارد و ما با او طرح دوستی می‌ریزیم؛ اما در اواسط راه ممکن است دوستان دچار تغییر عقیده شده و ملاک‌های لازم برای دوستی را از دست بدهند در این شرایط اگر ما توانایی هدایت کردن و راهنمایی او را داریم و از بابت تثبیت عقاید در وجود خودمان خیالمان راحت است می‌توانیم به او کمک کرده و او را به راه مستقیم برگردانیم؛ اما اگر متوجه تأثیرپذیری خویش از رفتار دوستان ناباب شدیم بهتر است رابطه خود را با آن‌ها قطع نماییم.

برای مطالعه بیشتر:

۱. نقش دوستان در سرنوشت انسان، علی اکبر صمدی.
۲. دوست کیست؟ دوستی چیست؟ مهدی دانشمند.
۳. دوست گزینی و آداب دوستی، حبیب الله فرحزاد.

کلمات کلیدی:

دوست، دوست یابی، ملاک دوستی ها.

کتابنامه

قرآن

۱. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، مکتبه آیه الله العظمی المرعشی النجفی،
۲. ابن بابویه (صدوق)، محمد بن علی، الأمالی، بیروت، اعلمی، چاپ پنجم، ۱۴۰۰ ق / ۱۳۶۲ ش.
۳. ابن بابویه (صدوق)، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم، ۱۴۱۳ ق.
۴. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و درر الکلم، محقق / مصحح: رجائی، سید مهدی، قم، دارالکتاب الإسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۰ ق.
۵. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹ ق.
۶. دشتی، محمد، ترجمه نهج البلاغه، انتشارات موسسه امیرالمؤمنین، قم، ۱۴۰۷ ق.
۷. رسولی محلاتی، هاشم، ترجمه غررالحکم و درر الکلم آمدی (به صورت موضوعی)، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۸ ش.

۸. سلیمی، علی، نهج الفصاحه: سخنان و خطبه‌های حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله با تنظیم موضوعی و ترجمه فارسی، ناشر خاتم الانبیاء، ۱۳۹۸ ش.
۹. طوسی، محمد بن حسن، الأمالی، محقق / مصحح: مؤسسه البعثه، قم، دارالثقافه، چاپ اول، ۱۴۱۴ ق.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، المحقق / المصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، تهران، دارالکتب الإسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۱۱. مجلسی، شیخ محمدباقر، بحار الانوار، مؤسسه الوفاء، چاپ دوم، ۱۴۰۳ هـ ق.
۱۲. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، دارالحديث، قم، ۱۳۷۵ ش.
۱۳. نوری، حسین بن محمدتقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بیروت - لبنان: مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث.

دفتر تبلیغات اسلامی
حوزه علمیه قم

اشاره کردید که چند میلیون سؤال از شما شده است، غالباً خیلی از سؤال کنندگان جوان‌ها و دانشجوها هستند. این کار خوبی است، البته این سستی بوده که از قبل در حوزه وجود داشته است. ممکن است یک نفر سؤال کند اما این سؤال در ذهن هزار نفر باشد توصیه من در مورد این سؤال‌ها این است که اینها را تدوین کنید، چاپ کنید و به شکل‌های خوب در اختیار جوان‌ها و دانشجوها بگذارید و بگویید این سؤال‌ها شده، جواب‌های اینها است؛ به نظر یکی از کارهای واجب این است.

